

Synodalność w prawie Kościoła. Rozwój norm i trudności

Wedle starożytnej paremii *ius sequitur vitam* – prawo podąża za życiem, bo istotnie wszelkie nowe zjawiska i problemy, które pojawiają się w życiu, znajdują w końcu swoje uregulowanie w prawie. W Kościele można chyba śmiało zasadę tę przekształcić w: *ius sequitur theologiam*, gdyż za refleksją teologiczną i postulatami wyrażanymi w dokumentach, zwłaszcza papieskich oraz publikowanych przez poszczególne dykasterie Stolicy Apostolskiej, następują w końcu ukonkretnione zmiany w prawie kanonicznym, a zatem teologiczna refleksja rodzi w końcu zasadę prawną.

Przedmiotem naszej dyskusji jest temat synodalności. Mnie przypadła w udziale prezentacja jej aspektu jurydycznego. Nie jest to jednak zadanie łatwe, a jego trudność wynika z tego, że w istocie zagadnienie to nie zostało jeszcze kompleksowo określone w przepisach prawa kanonicznego. Owszem, funkcjonują instytucje o charakterze synodalnym, jak sobór powszechny¹ czy Synod Biskupów², a nadto mające już przecież ugruntowaną pozycję i tradycję synody plenarne i partykularne³ czy diecezjalne⁴, a także swoiste dla nich

¹ Kan. 339–341 KPK.

² Kan. 342–348 KPK.

³ Kan. 439–440 KPK.

⁴ Kan. 460–468 KPK.

oraz analogiczne do łacińskich zgromadzenia w strukturach katolickich Kościołów Wschodnich⁵, jednakże sama synodalność nie jest prawnie opisana i zdefiniowana. Okazuje się jednak, że luka ta wynika z faktu, iż także refleksja teologiczna nie wypracowała jednoznacznej definicji synodalności. Owszem, po wielokroć opracowywano jej realizację w różnych synodalnych instytucjach, zagadnienie było także przedmiotem historycznych opisów, jednakże żaden dokument Kościoła nie definiuje synodalności i nie daje jasnej reguły oceny instytucji i działań w Kościele jako synodalności.

Chcąc zatem określić pewne istotne cechy synodalności czy też opisać ją, jako zasadę działania w sensie prawnym, należałoby sięgnąć do dwóch źródeł. Pierwszym jest argument skrypturystyczny wywiedziony z opisu tzw. soboru jerozolimskiego (Dz 15,1–35), a reguła prawna kanonu 34 Kanonów Apostolskich. Oba te źródła w istotny sposób kształtowały formułę synodalności w Kościołach Wschodnich, stąd można się posłużyć nimi w próbie opisu jurydycznego rzeczywistości, jaką jest w Kościele synodalność.

Wydarzenie, które powszechnie nazywa się Soborem Jerozolimskim lub Soborem Apostolskim, stało się pierwszym takim zgromadzeniem i jako swego rodzaju archetyp wyznaczyło pewne kluczowe elementy, które odąd stanowią fundamenty dogmatyczne dla kolejnych soborów i synodów, dając także podstawę do zdefiniowania pojęcia synodalności w rozumieniu Kościoła. W obliczu kontrowersji, którą nie sposób było rozwiązać odwołując się do nauczania Jezusa Chrystusa (na tym etapie jeszcze niespisanego, ale żywego w pamięci Apostołów), należało rozpoznać właściwe stanowisko i zdrową naukę. Wówczas Apostołowie gromadzą się, by wezwawszy światła Ducha Świętego określić ortodoksyjne nauczanie. Mamy tu zatem jasne wskazanie, że Apostołowie mają za zadanie, ze swego urzędu, wypracować doktrynę, ale kluczowe jest tu wskazanie Ducha Świętego.

⁵ Synod Biskupów Kościoła patriarchalnego: kan. 102–112 KKKW; Synod stały: kan. 115–120 KKKW; Zgromadzenie patriarchalne: kan. 140–145 KKKW; Rada hierarchów: kan. 164–167 KKKW; Zgromadzenie metropolitalne: kan. 172 KKKW.

Oprócz tego świadectwa biblijnego, istotnym był również wspomniany kanon 34. Kanonów Apostolskich (ok. 380), mających w Kościele pierwszego tysiąclecia znaczny autorytet i powagę, a w którym to ustalono:

Biskupi poszczególnych ludów winni znać swego prymasa⁶ i uznawać go za przełożonego, nie powinni podejmować żadnych ważnych czynności bez jego wiedzy, a każdy winien decydować jedynie w sprawach swej diecezji oraz terenów jej podległych. Również prymas niechaj nie czyni niczego bez wiedzy wszystkich [biskupów]; dzięki temu zapanuje zgoda i wielbiony będzie Bóg przez Chrystusa w Duchu Świętym⁷.

Swobodna działalność Kościoła po edykcie mediolańskim (313) skutkuje także ożywioną aktywnością synodalną. Ta zaś jest już regulowana uchwałami i nadaje się jej pewne ustalone zasady. Przywołany kanon nakłada na biskupów prowincji obowiązek działania w jedności ze swym prymasem (*protosem*), czyli pierwszym wedle ważności biskupem danej prowincji, natomiast na tegoż pierwszego spośród nich nakłada się powinność działania w jedności z biskupami tejże prowincji. Taka formuła działania, czyli synod prowincjonalny, była w pierwszym tysiącleciu podstawowym narzędziem budowania jedności Kościoła lokalnego w doktrynie i w dyscyplinie.

Przywołane źródła i ich zestawienie pozwala zatem dokonać pewnego nakreślenia elementów konstytutywnych dla pojęcia synodalności i stworzenia swego rodzaju roboczej definicji, która byłaby pomocna w ocenie poszczególnych przepisów w wymiarze realizowania się w nich synodalności, a zwłaszcza tych instytucji, które

⁶ Gr. *πρώτος* – pierwszy, łac. *primus*.

⁷ *Konstytucje Apostolskie VIII, 47, 34 (Kanonys Apostolskie)*. Tekst polski w: *Konstytucje Apostolskie oraz Kanony Pamfilosa z apostolskiego synodu w Antiochii, Prawo kanoniczne świętych Apostołów, Kary świętych Apostołów dla upadłych, Euchologion Serapiona*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007, s. 280*.

nie są wprost przez prawodawcę określone jako takie. Synodalność należałoby zatem zdefiniować – opierając się na wskazanych źródłach – jako taką formę działania Kościoła, która jest kolegialna, zakorzeniona w jego hierarchicznej strukturze, dotyczy spraw doktrynalnych, duszpasterskich i dyscyplinarnych, a w refleksji opiera się na Objawieniu i Tradycji Kościoła. Wszystkie faktory należy uznać za konieczne. Synodalność jest zatem formą działania Kościoła, ale nie jego ustrojem. Dalej, synodalność jest aktem kolegialnym realizującym się w różnych gremiach i na różnych szczeblach, który dokonuje się w łączności biskupów z Biskupem Rzymu, zaś w Kościołach lokalnych w łączności także z biskupem miejsca. Przestrzenią synodalnej refleksji jest to, co należy do treści działalności Kościoła (choć realia czasów poszerzają znacznie spektrum zjawisk), w odniesieniu do nauczania Kościoła i jego Tradycji, a nie trendów socjologicznych, zjawisk społecznych czy ideologicznych.

Sama synodalność nie jest jednak czymś zupełnie w Kościele nowym lub jakimś obcym mu, właściwym bardziej społeczności świeckiej modelem działania, który usiłuje się wprowadzić do funkcjonowania w Kościele, albo też jakąś formą ustrojową zaczerpniętą z Kościołów Wschodnich lub wspólnot wywodzących się z Reformacji czy nurtu starokatolickiego. Synodalność jest sposobem funkcjonowania Kościoła, który odkrywa się jako naturalny i pierwotny dla Kościoła pierwszych wieków, ale realizujący się na różne sposoby także w scentralizowanych strukturach Kościoła współczesnego⁸.

O ile synodalność była w pewnym sensie zwyczajnym, a nawet spontanicznym sposobem działania Kościoła pierwszych wieków⁹, o tyle z czasem pojawiła się potrzeba uregulowania zasad odbywania zgromadzeń synodalnych, ich kompetencji i roli biskupów. To właśnie na synodach ustanawiano pierwsze reguły dotyczące częstotliwości spotkań hierarchów, uprawnień do ich zwoływania

⁸ Szersze omówienie tematu dają w: M. Bakalarz, *Recepcja zasady synodalności w prawie Kościoła katolickiego*, Lublin 2022.

⁹ Pisz o tym choćby: Tertulian, *O postach*, rozdz. 13, tłum. za: Sz. Włodarski, *Siedem soborów*, Warszawa 1968, s. 3–4.

nia, obowiązywalności kanonów synodalnych. Jak to trafnie ujął J. Manzanares: „praktyka soborów wyprzedziła ich teologię”¹⁰. Synodalność była wpieryw jakimś naturalnym, intuicyjnym wręcz, modelem i sposobem działania Kościoła, a później dopiero z konieczności ujmowano ją w zasady i normy prawa. Regulacje te powstawały, zrodziwszy się z teologicznego namysłu i potrzeb życia.

Dyskusja, która w minionych latach toczyła się w kwestii synodalności, zwłaszcza „Synod o synodalności”, czyli prace Synodu Biskupów przebiegające w latach 2021–2024¹¹, owocowały wieloma postulatami, a także dokument Międzynarodowej Komisji Teologicznej „Synodalność w życiu i misji Kościoła” z roku 2018¹², podejmujący bardzo szeroko temat synodalności, zapewne w jakiejś perspektywie czasowej przyniosą konkretne regulacje i zmiany w prawie kanonicznym, które – jak na wstępie zostało stwierdzone – podąża za teologicznym namysłem i rozwojem doktryny.

Bibliografia

Bakalarz M., *Recepcja zasady synodalności w prawie Kościoła katolickiego*, Lublin 2022.

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, AAS 82(1990) 1034–1363. Tekst polski w: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez Papieża Jana Pawła II*, Lublin 2002.

Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1–317. Tekst polski w: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25*

¹⁰ R. Sobański, *Synodalność – temat VII Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” (1991) 34 3–4, s. 262

¹¹ Francesco, *Costituzione apostolica Episcopalis communio sul Sinodo dei Vescovi*, „L'Osservatore Romano” (19.09.2018), s. 4–6, AAS (2018) 110, s. 1359–1378.

¹² Commissione Teologica Internazionale, *La sinodalità nella vita e nella missione della Chiesa*, w: *Collana Documenti Vaticani*, Watykan 2018. Przekład polski: Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Synodalność w życiu i misji Kościoła*, Kraków 2021.

- stycznia 1983 roku, stan prawny na dzień 14 marca 2022 r., zaktualizowany przekład na język polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski w dniu 14 marca 2022 r., Poznań 2022.
- Commissione Teologica Internazionale, *La sinodalità nella vita e nella missione della Chiesa*, w: *Collana Documenti Vaticani*, Watykan 2018. Przekład polski: Międzynarodowa Komisja Teologiczna, Synodalność w życiu i misji Kościoła, Kraków 2021.
- Francesco, *Costituzione apostolica Episcopalis communio sul Sinodo dei Vescovi*, „L'Osservatore Romano” (19.09.2018), s. 4–6, AAS (2018) 110, s. 1359–1378.
- Konstytucje Apostolskie VIII, 47, 1 (Kanony Apostolskie). Tekst polski w: *Konstytucje Apostolskie oraz Kanony Pamfilosa z apostolskiego synodu w Antiochii, Prawo kanoniczne świętych Apostołów, Kary świętych Apostołów dla upadłych, Euchologion Serapiona*, oprac. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2007.
- Sobański R., *Synodalność – temat VII Międzynarodowego Kongresu Prawa Kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” (1991) 34 3–4, s. 261–266.
- Włodarski Sz., *Siedem soborów*, Warszawa 1968.